

YENİ ZANAATKÂRLIK: İŞ BİRLİKLERİ, SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE ÖNERİLER

Handan Temeltaş, İstanbul Teknik Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Çiğdem Kaya Pazarbaşı, İstanbul Teknik Üniversitesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

Bu bildiri, günümüzde değişen zanaatkarlık kavramına ve zanaatkarlarla yapılan iş birliklerine değinerek, bu iş birliklerini değerlendirip, çoğaltılabilmesi için birtakım öneriler sunmaktadır. Bu bildirin amacı, gelecekteki zanaatkarlık fikri konusunda bir öngörü oluşturmak ve zanaatkarlık bilgilerinin değerlendirilebileceği biçimleri ortaya koymaktır. Günümüzde zanaatkarlık kavramı, kendine ait bir atölyede genellikle on kişiden daha az bir çalışan grubuyla bir malzeme uzmanlığı üzerinden tasarlanan ve yapılan ürünleri kapsayan bir iş olmanın dışına çıkarak, daha geniş bir tanıma erişmeye başlamıştır. Zanaatkarlar tarafından yıllar boyunca aktarılan örtülü bilginin yeni ürün ve servisler oluşturmak için kullanılması ve bu amaçla oluşturulan iş birliklerinin artması, günümüzde zanaatkarlık alanındaki çalışmaların değerini tekrar gündeme getirmiştir. Zanaatkar bu iş birliği aşamalarında, malzeme ve üretim biçimindeki uzmanlığını ürün gelişimine aktarmaktadır. Bu bildiri kapsamında literatürden taranarak elde edilen, zanaatkarlarla yapılan iş birlikleri ve zanaat bilgisi dönüşümleri, örneklere dayanılarak aktarılacaktır. Bu verilerin analiz edilmesinde, nitel veri analizlerini anlamlandırmak için sıralanan yöntemlerden “değişkenler arasındaki ilişkileri fark etme” ve “zıtlıkları arama/karşılaştırma yapma” yöntemleri kullanılmıştır. Sonuç olarak, bu bildiride yer alan iş birliği biçimlerinin hepsinde zanaatkâra ait bir bilgi aktarımı söz konusudur. Bu bilgi transferleri neticesinde, zanaatkarın katkısı farklı sektörler ve iş birliğinin büyüklüğüne bağlı olarak farklı çıktılar vermektedir. Bu taranan örnekler sonucunda “yeni zanaatkarlık” kavramının bağlantılı olduğu etkinlik alanlarını, girişimcilik, teknolojik gelişmeler ve yeni ürün gelişimi olarak özetleyebiliriz. Bu etkinlik alanlarında zanaatkarların daha aktif rol almaları için kendilerini geliştirecek yeni eğitimlere sahip olmaları ve son ürüne yönelik olmasa da iş birliği sürecinin alıştırmalarının yapıldığı örneklerin çoğalması gelecekte yer alacak iş birliklerini kuvvetlendirici bir etkide bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni zanaatkarlık; zanaatkarlık; iş birliği; bilgi transferi; yeni ürün geliştirme.

BİR KAVRAM OLARAK ZANAATKÂRLIK

Zanaat kavramının tanımı üzerine bir yazın araştırması yapıldığında, bu tanım hem zanaatkârlığın zaman içerisinde değişen anlamı hem de zanaatkârlığın kapsamının belirlenmesinin zor olması nedeniyle oldukça karmaşık olabilmektedir. Bu nedenle, bu tanım ortaya koyulurken, zanaatkârlığın kapsamını zaman içerisinde genişleten ya da değiştiren unsurlara da değinilecektir.

Zaman içerisinde, değişen zanaatkârlık kavramına bakış açısını daha iyi anlamak için tarihsel açıdan zanaatkârlık kavramını ele aldığımızda her ülkenin kendi tarihinde ve ekonomisi içerisinde bu kavram farklılaşacaktır. Fakat 18. yüzyılın sonlarıyla 19. yüzyılın başlarında İngiltere’de ortaya çıkan endüstri devrimi öncesinde ve sonrasında zanaat için küresel anlamda etkiler söz konusu olmuştur.

Antik batı kültüründe “*techne*: yapmanın sanatı ve teorisi” olarak tanımlanan zanaat disiplini, “bilgiyi yaratan ve aktaran alan” olarak bilimsel gelişmelerde rol oynayan bir disiplin görevi görüyordu (Johnson, 2010). Bugün hala yaşayan zanaatlar uzun yıllar boyunca aktararak günümüze ulaşmışlardır. Zanaatkârların yıllar boyunca ayakta kalmasının önemli nedenleri zanaat ürünlerinin konforlu, erişilebilir ve kolayca gündelik hayata adapte olabilmesinde yatmaktadır (Kalman, 2009, s. 32). Malzeme ve yeteneğe dayalı bir bilgi yoğunluğuna sahip olan zanaatkârlığın üretim miktarının az miktarlarda olması da buna sebep olmuştur (Adamson, 2010). Fakat endüstrileşme ile birlikte fabrikalar ve seri üretim bantları, kentlerde giderek artan nüfusu kolay, az maliyetli ve hızlı ürüne ulaştırırken, bir yandan da bazı alanlardaki zanaatkârların ve evden parça başına ürün yapan işçilerin çalışma alanlarını daraltmıştır. 19. yüzyılın sonuna doğru seri üretim ve endüstrileşme süreciyle üründe kaliteden ödün verildiğini ve sosyal boyutuyla da üretimin ellerinden alındığını düşünen sanatkârlar ve zanaatkârlar William Morris öncülüğünde “Sanat ve El Sanatları” (*Arts and Crafts*) hareketini başlatmışlardır. “Sanat ve El Sanatları” hareketi malzemeye sadık kalmak ve tasarımın işleve uygun olması gibi ilkeler barındırmaktadır.

Ayrıca, “Sanat ve El Sanatları” hareketinin ilkeleri arasında, bu sanat ve el sanatlarını oluşturan unsurlardan tasarımcı ile yapımcı arasındaki birliği kurmak da yatmaktadır. Fakat bu idealin o yıllarda tam olarak gerçekleştirilebildiği söylenemez (Peer, 2011, s. 9). Bu hedef, benzer olarak 1919 yılında kurulan Bauhaus okulunun manifestosunda “sınıfsal bir ayrım olmadan zanaatkârlar ve sanatçılar arasında bir ustalar birliği” kurmak olarak yer almıştır (Peer, 2011, s. 9). Günümüzde ise zanaatkârlık kavramı zanaatkârlık alanına, zanaatkârın bilgisine ve yer aldığı çevreyle kurduğu ilişkilere göre evrimleşmektedir.

Ekonomist Schumacher (1989), insanın, ellerini ve beynini beraber kullanarak yaratıcı ve üretken olmak kadar hiçbir şeyden zevk almadığından bahseder. Zanaatkâr da “bir işi, işin kendi iyiliği için” yapma arzusuna sahip olarak (Sennett, 2009) el ile gerçekleştirilen bir yapma deneyimi (Ray, 2009) yaşamaktadır.

Zanaat kavramını, bir süreç, bir ürün ya da bir disiplin olarak görmek mümkündür. Ürünü oluşturmak için belirli bir işlemler bütününe takip eden zanaatkâr, bunu gerçekleştirirken uzun yıllar içerisinde oluşturduğu bir bilgi birikimini kullanır. Zanaatkâr, belirli adımları tamamlayarak bir ürün oluşturmasının yanında, işin yapılması gereken şartlar altında “varyasyonlardan kaynaklanan sürekli ortaya çıkan güçlükleri anlamasına ve aşmasına” yardımcı olan bilgiye de sahiptir (Braverman, 1998, s. 94). Bu bilgiyi, “akıllı-zekice bir yapım” olarak tanımlayabiliriz (Yair vd., 2001). Braverman’ın (1998) bu tanımında geçen “güçlükleri anlayan ve aşan zanaatkâr” kavramı, geleneksel zanaatkârlığın daha geniş anlam içerisinde değerlendirilmesine sebep olmaktadır. Hem “bir işi, işin kendi iyiliği için” yapma arzusu hem de sürekli ortaya çıkan güçlükleri anlamasına ve aşmasına yardımcı olan bilgi, zanaatkârın yeni ürün geliştirmede yaratıcı ve sürdürülebilir bir yol izlemesine sebep olabilmektedir.

Bu “bir işi, kendi iyiliği için” yapma arzusu günümüzde zanaatkâra geçmişte olduğundan daha fazla sorumluluk yüklemektedir. Günümüzde gelişen rekabet ortamıyla, zanaatkârın ürünü kendi iyiliği için yapma konusunda hem o ürünü geliştirmek için hem de korumak için daha yoğun bir çaba göstermesi gerekmektedir.

GÜNÜMÜZDE ZANAATKÂRLIĞI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE YENİ ZANAATKÂRLIK

20. ve 21. yüzyıllarda zanaat tanımı, genellikle zanaatın ne olduğu yerine ne olmadığı üzerinden, yani zanaati tasarım ve sanat gibi alanlardan ayırıştırma gerekliliği düşünülerek yapılmaktadır (Niedderer ve Townsend, 2014). Günümüzde değişen ve gelişen zanaat yapma biçimleri, zanaatla eklemlenen diğer disiplinler ve teknolojiler, dijital dünya ile gelişen ve değişen makine ve el aletleri ile tanımlanan yeni üretim biçimleri, zanaatkârlık kavramını bütünüyle daha geniş bir şemsiyede ve diğer etkilerle iç içe geçmiş bir biçimde görmemize sebep olmaktadır. Bu durum da zanaatkâr tanımının, diğer unsurlardan ayırıştırılarak zanaatkârın ne olmadığı üzerinden yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yerine zanaatkârın yeni tanımını, kurduğu iş birlikleri, değişen teknolojiler ve yeni oluşan iş modelleri üzerinden kavramsallaştırmak zanaatkârın mevcut durumunu ve geleceğini daha iyi tahlil etmemizi kolaylaştırabilir.

Zanaat, tanım olarak literatüre son 30 yıl içerisinde daha yoğun olarak giren (Healy, 2002) ve yaratıcı endüstrilere dâhil olan bir alandır (DCMS, 1998). Günümüzde yeni ürünlere ve yeniliğe artan ihtiyaç ivmelenerek hızlanmış ve bu yeni ürünleri oluşturacak alanları belirleme ihtiyacı doğmuştur. Bu sebeple, zanaata ve zanaatkârla yapılacak çalışmalara önem vermenin ve daha görünür olmalarını sağlamanın yaratıcı endüstriler için uygun politikalar sağlamak konusunda faydalı olacağı belirtilmektedir (Bertacchini ve Borrione, 2013, s. 137)

Günümüzde üretim biçimlerinde ve bilgi paylaşımındaki değişikliklerle beraber zanaat bilgisinin yenilik için bir fırsat olarak görülmesi yeni zanaatkârlık kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu değişiklikler hem zanaatkârların ürün ve tasarım yapma biçimlerini hem de diğer disiplinlerle ilişkilerini etkilemektedir. Yeni zanaatkârlığı etkileyen ve “geleneksel zanaat becerilerinden tasarım yeniliğine geçişi” zorlayan en önemli faktörlerden biri, zanaat alanlarındaki istihdam kaybı ve bu alanların yeniden yapılanmasıdır (Bertacchini ve Borriore, 2013, s. 142). Bu istihdam kaybı yeni yetişecek çırak bulunamaması sebebiyle gerçekleşmektedir. Ayrıca zanaatkârlık dışında gelişen teknolojiler ve yapım yöntemlerinin zanaatkârlığa adapte edilmesi ile zanaatkârın iş yapma süresi kısalmakta ve bireysel gelişimi desteklenmektedir.

Yeni zanaatkârlığı oluşturan bir diğer gelişme de, zanaatkârın oluşturduğu ya da oluşumuna destek verdiği kişiye özgü ve sınırlı sayıda üretilmesi planlanan ürünlerin her zamankinden daha görünür hale gelmesidir (Bunnell, 2004; Luckman, 2015, s. 3). Bu da zanaatkârlığın daha esnek bir üretime destek vermesi ve sunduğu estetik katkı ile açıklanmaktadır. Ayrıca zanaat duyarlılığı ile uyumlu üretim teknolojilerinin gelişmesi, belirli estetik nitelikleri koruyan daha uygun maliyetli üretim yöntemlerinin gelişimine katkıda bulunabilmektedir (Tung, 2012, s. 73).

Bununla birlikte, zanaat bilgisi paylaşımının internet ve diğer ağlarla artması sonucu zanaat ürünleri ve zanaatkârların bilgisinin daha görünür hale geldiği söylenebilir. Bu görünürlük zanaatkâra ulaşımı kolaylaştırmakta ve zanaatkârlık bilgisinden yararlanılmasını tekrar gündeme getirmektedir.

ZANAATKÂRLA İŞ BİRLİĞİ VE ÖRNEK VAKALAR

Geleneksel zanaatkârlık, çoğu zaman hem zanaatkârın çalışma biçimi hem diğer zanaatkârlarla kurdukları yakın ilişki ve beslendikleri alanlar itibariyle yerel bir çalışma biçimi olarak bilinir. Fakat gelişen teknolojilerle beraber bilgi paylaşımının artık fiziksel bir mekâna bağlı olmamasıyla, zanaatkârlar yerel alanlarının dışına çıkmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda da son yıllarda literatürde zanaatkâr bilgisi kullanılarak veya aktarılarak oluşturulmuş ürünlere daha fazla yer verilmektedir.

Yeni ürün gelişimi için en önemli girdilerden biri ve belki de en önemlisi bilgi girdisidir (Wehn ve Montalvo, 2016). Zanaatkârın bilgisi de yeni ürün geliştirme için önemli girdiler sağlayabilme potansiyeline sahiptir (Blundel ve Smith, 2013; Tung, 2012; Yair vd., 2001). Bazı zanaatkârlar bilgilerini açık girişimler olarak duyurmaya ve yaymaya başlamışlardır. Bu da zanaatkârların diğer bireysel çalışan insanlarla etkileşimde olmalarına sebep olmuştur. Deneysel iş birliklerini ortaya çıkarabilecek bireysel karşılaşmalar ve ortaklaşa yapılan çalışmalar dışında, zanaatkârların büyük firmalarla yaptığı ortak ürün geliştirme çalışmaları da söz konusu olabilmektedir (Temeltaş, 2017). Yeni ürün geliştirmek amacıyla gerçekleştirilen bu iş birlikleri de zanaatkâr için yeni bir potansiyelin kapısını

aramaktadır. Bu durum, zanaatkârın kullandığı aletlerinin değişimini, malzeme çeşitlenmesini, üretim yöntemlerinin gelişmesini ve iş birliği ihtimallerinin artmasını sağlamaktadır.

Zanaatkâr çalışma biçimi olarak hep yalnız başına çalışan ve işin kontrolü ile ilgili olarak yalnız hareket eden bir bireydir. Fakat günümüzde öğrenme ve paylaşma biçimlerinin değişmesi ile birlikte zanaatkârlık aslında en fazla etkileşim alanına sahip olan disiplinlerden de biridir. Yeni zanaatkâr, yine yalnız başına çalışmakta fakat karar alırken aldığı riskleri azaltmak için dış dünya ile bağını hem iş birliği hem de bilgi edinimi konusunda arttırmak durumundadır.

Son yıllarda yaratıcı endüstrilerle yapılan iş birliklerinde, ürün geliştirmek kadar bilgiye ulaşmak ve bilgiyi öğrenmek de yenilik yaratmak için çok önemlidir (Carbonara ve Scozzi, 2006; McAuley ve Fillis, 2005). Zanaatkâr iş birlikleri yoluyla bilgisini aktararak yeni bilgiler üretmek konusunda beceriklidir (Johnson, 2010, s. 678). McAuley ve Fillis'e (2005) göre de zanaatkâr bilgiyi öğreten kişi olarak bu konuda iyi bir öğretmen olabilir. Zanaatkârın bilgisinin transfer edilebilmesi için zanaatkârla birebir iş birliği yapılması gerekmektedir. Bu gerekliliğin en önemli sebebi de zanaatkârın bilgisinin örtülü bilgi olmasından ileri gelmektedir (Polanyi, 1967; Schön, 1983). Bu tür bir bilginin deneyimlenerek özümsemesi gerekmektedir (Haldin-Herrgard, 2000). Bu özümseme de "ustalık-çıraklık, doğrudan etkileşim, yüz yüze sosyal etkileşim, eylem öğrenimi ve pratik deneyimler" ile mümkün olmaktadır (Haldin-Herrgard, 2000, s. 359).

Bu bildiri kapsamında taranan örnek vaka çalışmalarında da yer alan bilgi aktarımı zanaatkârla yüz yüze etkileşimle gerçekleşmiştir. Bu örnek vakalar araştırılırken, zanaatkârların yenilik oluştururken sahip oldukları becerilerden, malzeme alanındaki uzmanlıklarından (Yair ve Schwarz, 2011, s. 312) ve deneyimleyerek ürün ve bilgiye ulaşmalarından (Asheim ve Isaksen, 2002) yola çıkılmıştır. Bu kapsamda taranan örnek vaka çalışmalarını farklı yönleriyle temsil eden ve iş birliği taraflarının ve çıktılarının birbirinden farklı olduğu üç örnek vaka seçilmiştir. Bu bildiride değinilen zanaatkârlar fırıncılık, seramik ve cam sanatı alanlarında bilgi sahibidirler. Fakat örneklerde yer alan zanaatkârların ikisinin aynı zamanda eğitimci ya da araştırmacı olması, günümüzde zanaatkârın bilgisinin çeşitliliğine ve kapsamına yeni bir bakış açısı sunmaktadır.

Birinci örneğimizde, Osaka merkezli Panasonic firmasının ekme makinesi geliştirme projesinde, proje ekibi makine içerisinde hamuru doğru şekilde yoğurma ve pişirme konusunda sorun yaşamaktadır. İçi neredeyse hiç pişmediği halde ekmeğin yüzeyi pişmiştir. Bu problemi daha iyi anlamak isteyen yazılım geliştirici Iku-ko Tanaka, yoğurma tekniğini incelemek üzere bir fırıncıdan eğitim almıştır. Bu eğitim sırasında Tanaka, ekmeğinin hamuru kendine özgü bir şekilde gerdiğini gözlemlemiştir. Tanaka, bir yıl süren deneme yanılmalar sonrasında projenin mühendisleriyle yakın çalışarak ürüne, fırıncının germe tekniğini başarıyla üreten ve ekmeğin eşit bir şekilde pişmesini sağlayan özel metal çubuklar eklemiştir. Böy-

lelikle, Tanaka örtülü olan bilgiyi, deneyimleyerek ve doğrudan etkileşimle makine yapımına aktarabilmiştir. (Nonaka ve Takeuchi, 1995). Bu örnek, zanaatkarla yapılan iş birlikleriyle başka örtülü bilgilerin de yukarıda sayılan biçimlerde endüstriye aktarabileceği konusunda bir işaret vermektedir.

Bir diğer iş birliği hem eğitimci hem de seramik ustası olan David Binns'in bir geri dönüşüm firması ve üniversite ile yaptığı iş birliğidir. Bu iş birliğinde, David Binns geri dönüşüm firması ile birlikte öğütülmüş cam atıkları ile geri dönüştürülmüş seramiği belirli oranlarda karıştırarak döküm fayanslar üretmiştir (Felcey vd., 2013, s. 96). İş birliği tarafları, eşsiz estetik özelliklere sahip malzemelerin geliştirilmesi için bir termal döküm sürecinde nasıl birleştirilebileceklerini araştırarak, mineral atıklardan iç ve dış duvar karoları, yer karoları, kentsel sokak mobilyaları ve heykel gibi ürünleri üretmek için kullanılacak malzemeler geliştirmeyi amaçlamışlardır.

Daha önce de bahsedildiği gibi zanaatkar, genellikle bireysel ve butik olarak nitelendirilebileceğimiz bir çalışma düzenine sahip bir üreticidir. Zanaatkar, doğası gereği risk alan bir girişimci gibi davranır ve riski zaman ve beceri ile ilgilidir (Chartrand ve Hillman-Chartrand, 1988, s. 40). Yeni zanaatkar da gelişen iletişim biçimlerine, teknolojilere ve kullanıcıların hız beklentisine cevap verebilmek için becerileri ve zaman konusunda daha fazla risk almaktadır. Günümüzde birçok zanaatkar yeni üretim yöntemlerini takip ederek ve ürünlerini dijital platformlarda satarak, zaman konusundaki risklerini, becerileriyle beraber aşmaya çalışmaktadır. Bu sebeple yeni zanaatkarlar değişen koşullara uyum sağlamaya çalışan ve bu koşullardan da yararlanan tekil girişimciler haline dönüşme potansiyeline sahiptirler. Bu dönüşümü ve gelişimi sağlamaya çalışan bazı zanaatkarlar da deneyimsel olarak dijital teknolojileri kullanmaktadırlar (Woolley vd., 2015, s. 6). Örneğin, 25 yıl cam sanatçısı ve ustası olarak çalışan Ian Hankey aynı zamanda bir araştırmacı olarak 2013 yılında 12 ay süreyle freze (CNC) makineleri, lazer kesiciler ve üç boyutlu baskı makineleri kullanarak çalışmıştır. Bu çalışmalar sonucunda üç boyutlu yazıcılarla elde edilebilecek formları daha önce zanaat ürünü olarak elde yaparak, buradan elde ettiği bilgileri üç boyutlu baskı makinelerine taşımıştır. Dijital teknolojileri de bir zanaatkar alanı olarak kabul eden Hankey, geleneksel zanaat becerisini kullanarak ve dijital alanla birleştirerek bu yolla üç boyutlu yazıcıların kısıtlarını aştığını ifade etmektedir (Hankey, 2013). Örneğin, CNC freze makinası kullanılarak oluşturulan bir kalıpta, kayıp mum döküm işlemi uzun bir süre alacağı için iki bin yıl önce camın yapıldığı şekilde, bir potadan doğrudan dökülen bir sıcak döküm tekniği kullanılmıştır (Hankey, 2013).

Bu iki örnekte de dikkat edilmesi gereken bir takım ortak ve yenilikçi özellikler bulunmaktadır. Öncelikle, iki zanaatkar da zanaatkar olmanın yanında araştırmacı kimliğine sahiptir. Bu araştırmacı kimlikleriyle beraber iş birliği ortamlarına daha rahat ulaşabildikleri görülmüştür. Ian Hankey, zanaatkarlık bilgisini üretim yönteminin geliştirilmesine aktarırken, David Binns de farklı malzemelerin öğü-

tülmüş halini geri dönüştürerek farklı fiziksel ve estetik özelliklere sahip yeni bir ürün ortaya çıkarmıştır. Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü üzere, öncelikli olarak zanaatkârın bu “yeni zanaatkârlık” kavramı içerisinde yeniliği meydana getiren bir aktör olmasında yaşadığı farkındalık, motivasyon ve öğrenmeye açık olması yatmaktadır. Bunu da değişen ve gelişen rekabet şartlarına uyum sağlayarak yapabilmektedirler.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu örnek vakalara ait bilgilerin daha iyi aktarılması için Miles ve Huberman’ın (1994) “Nitel Veri Analizi: Genişletilmiş Bir Kaynak Kitap” kitabından yararlanılarak aşağıdaki Tablo 1 oluşturulmuştur. Tabloda zanaatkâr biçimleri (öğretici, araştırmacı ve girişimci) tanımlanarak, bu farklı biçimlerdeki iş birliklerinde zanaatkârın katkısı, oluşan çıktıya ait özellikler verilmiş ve bu iş birlikleri sürdürülebilirlik açısından sınıflandırılmaya çalışılmıştır.

Ekmek yapma makinası geliştirilmesinde kullanılan zanaat bilgisi firma dışarısından sağlanmış ve teknolojik bir probleme çözüm olarak bir ürün çıktısı sunmuştur. Bu örnekte bilginin başka bir biçimde sürdürülebilirliğinden bahsedebiliriz. İkinci örneğimizde, geri dönüşüm malzemelerinden yeni ürünler ortaya çıkarmak için zanaatkâr bilgisi iş birliğinde kendine yer bulmuştur. Bu örneğimizde çıktılar iç ve dış duvar karoları, yer karoları, kentsel sokak mobilyaları ve heykel gibi ürünleri oluşturacak yeni malzeme karışımları içeren karolardan oluşmaktadır. Burada ise zanaatkâr bilgisi geri dönüşüm malzemelerden estetik ürünler oluşturmak için kullanılmıştır. Üçüncü örneğimizde ise zanaatkâr bilgisi üç boyutlu baskı makinalarına aktarılmıştır. Bu yolla, geleneksel zanaat bilgisinin dijital alanla birleştirilerek üç boyutlu yazıcıların üretim yöntemi sırasındaki kısıtları aşılmıştır.

Bu tablonun analiz edilmesinde Miles ve Huberman’ın (1994) nitel veri analizini anlamlandırmak için sıraladığı yöntemlerden “değişkenler arasındaki ilişkileri fark etme” ve “zıtlıkları arama/karşılaştırma yapma” yöntemleri kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda, ikinci ve üçüncü örnekte olduğu gibi zanaatkârın bilgi çe-

Tablo 1. İş birliği biçimleri ve çıktıları tablosu

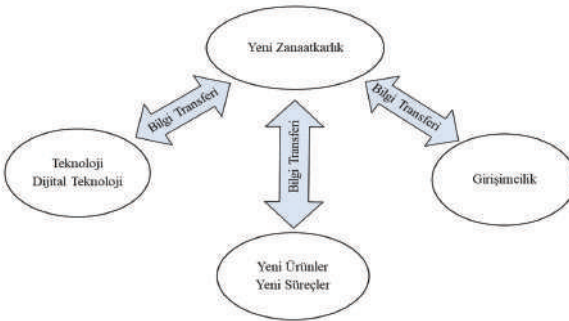
Örnek Vaka (İş birliği Biçimi) /Kriterler	Zanaatkâr Tamamı	İş birliği Tarafları	Zanaatkârın Katkısı	Çıktı/Yenilik Türü/Yenilik Biçimi	Sürdürülebilirlik	
Bilgi Aktarımı (Öğretici Zanaatkâr)	1. Fırıncı/ Ekmek Yapma Makinası	Fırın Ustası	Usta- Mühendis	Dışarıdan	Ürün / Teknolojik/Proble m Çözen	Bilgi Sürdürülebilirliği (Endüstriye Aktarma)
Ortak Çalışma (Yenilikçi/ Araştırmacı Zanaatkâr)	2. David Binns (Seramik Ustası)	Seramik Ustası- Eğitimi	Usta- Firma/Üniversite	Direkt İş birliği	Ürünler/Malzeme Yeniliği/Geri Dönüşüm Sunma	Malzeme Sürdürülebilirliği
Girişimcilik (Girişimci Zanaatkâr)	3. Ian Hankey (Cam Ustası)	Cam Ustası- Araştırmacı	Usta- Teknoloji	Yönetici	Tasarım- Yöntem/Süreç yeniliği/ Problem Çözme-Alternatif Sunma	Tasarım Sürdürülebilirliği (Tasarım Çeşitliliğini Koruma)

şitliliği arttıkça iş birliği biçiminde zanaatkârın hâkimiyetinin arttığından bahsedilebilir. Zanaatkârın hâkimiyeti arttıkça da katkısı daha görünür hale gelmekte ve genişlemektedir.

Bu değerlendirmeler ışığında, bu bildiride yer alan örneklerde iş birliği biçimlerinin hepsinde zanaatkâra ait bir bilgi aktarımı söz konusudur. Aynı zamanda bu iş birliklerinin oluşması için uygun çevresel şartlar ve bazen rastlantısal karşılaşmaların olması da önemlidir. Bu bilgi transferleri neticesinde zanaatkârın katkısı farklı sektörler ve iş birliğinin kapsam olarak büyüklüğüne bağlı olarak farklı çıktılar vermektedir. Çıktılar kimi zaman üründe bir yenilik olarak kimi zaman da bir süreç yeniliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iş birliklerinde yer alan ve zanaatkârla iş birliği başlığında da değinilen zanaatkârın bilgisinin iş birliği içerisinde aktarılması söz konusudur. Fakat bu aktarım tek yönlü olmayıp, iş birlikleri sırasında zanaatkâr açısından da bir ek bilgi öğrenilmesi söz konusu olmaktadır. Örneğin, cam ustası bilgisini aktardığı CNC freze makinaları ile uzun bir süre çalışmış ve bu konu hakkında bilgi sahibi olmuştur. Bu karşılıklı sayılabilecek bilgi transferleri neticesinde birtakım çıktılar oluşmuştur. Bu çıktıları daha kapsamlı bir şemsiye ile ele aldığımızda, yeni zanaatkârlık bu iş birlikleriyle bağlantılı olarak teknoloji ile etkileşime girebilmekte, yeni teknolojik gelişmelere sebep olabilmekte ve yeni ürünler ve yeni süreçler sunabilmektedir. Bununla beraber zanaatkâr bilgisinin transferi yeni iş modelleri oluşturabilme kapasitesine de sahiptir.

Resim 1’de yer alan zanaatkârla iş birliği çıktıları ve etkileşim alanları değerlendirildiğinde, literatürde yeni zanaatkârın etkinlik alanları içerisinde hem zanaatkârlığın tekil çalışma alışkanlığına hem de yenilik oluşturma konusunda potansiyeli yüksek olan biçim olarak girişimcilikten söz edebiliriz (LaMore vd., 2013, s. 1). Fakat bu biçimi oluşturmak her zanaatkârlık kolunda mümkün olmayabilir. Endüstri ile çok daha iç içe geçmiş zanaatkârlık alanlarında firma ile iş birlikleri de yeniliğin aktarılması için faydalı bir model olmaktadır.

Resim 1. Yeni zanaatkârlık ve iş birliği alanları ve çıktıları

SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE GELECEĞİN ZANAATKÂRI İÇİN ÖNERİLER

Yukarıda bahsedilen örneklerde olduğu gibi, zanaatkârlar uzman oldukları alanları, gelişen ve değişen teknolojilerle pazarın ihtiyacı olan ürün ve sistemlere çevirebilmekte veya çevrilmesinde katkı sağlamaktadırlar. Zanaatkâr bunu yaparken de yukarıdaki örneklerde yer alan “bir işi, o işin iyiliği için yapma” (Sennett, 2009) prensibiyle hareket ederek sürdürülebilir yeniliklere sebep olmaktadır. Yukarıdaki tabloda yer alan örnek iş birliklerinin her birinde farklı türde sürdürülebilirlik unsurları fark edilmiştir. Örneğin, ekmeğin, ekmeğin aktarılan zanaatkâr bilgisi, o ekmeğin daha iyi ve eşit dağılmış bir pişirme biçiminin bilgisinin sürdürülmesine sebep olmuştur. İkinci örnekte ise, geri dönüştürülmüş malzeme kullanılarak oluşturulan yeni ürün, malzeme sürdürülebilirliğini desteklemiştir. Üçüncü örnekteki zanaatkâr ise, zanaatkârın yapabildiği tasarımların yeni teknolojilerce desteklenmediğini düşünüp, bu bilgiyi teknolojiye adapte ederek tasarımın sürdürülebilirliğini sağlamıştır. Fakat bu sürdürülebilirlik katkılarının çok değerli olmasının yanında, aynı zamanda birinci ve üçüncü iş birliklerinde gerçekleşen çıktılar bu zanaatkârlık alanlarına uzun vadede olmak üzere negatif bir etkide de bulunabilir. Ekmeğin yapma makinaları fırıncının pazar payından alabilir veya üçüncü örnekte olduğu gibi zanaatkârın bilgisi bir defa makinaya aktarıldıktan sonra zanaatkâra ihtiyaç duyulmayabilir. Fakat yine de bu etkiler, günümüzde yukarıda birçok biçimde tekrar edilen zanaatkârın dönüşümü ve bu alana tekrar önem verilmesiyle beraber ilerlediği için bu kadar keskin çizgilerle ifade etmek yerinde olmayacaktır. Bu durum yerine, zanaatkârın kendine bu dönüşüm içerisinde neler katması gerektiğini belirtmek daha yerinde olacaktır.

Geleceğin zanaatkârları rekabetin arttığı, yeniliklerin hızlandığı ve tüketicilerin bilinçlendiği ve konforu aradığı bir dünyada kendilerine daha aktif bir rol biçmek istiyorlarsa, yukarıda yer alan etki alanları ile ilgili olarak kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Öncelikle, mümkünse daha esnek hareket kabiliyetine sahip olabilmeleri gerekmektedir. Bu onlara daha fazla ortamı kendi alanları olarak kullanmalarını sağlayabilecektir.

Gelişen teknoloji ile birlikte, aletlerinin ve yapım yöntemlerinin güncelliğini yitirebilmesi üzerine, kendi aletlerini geliştirebilecek bilgi ve donanımına, fakat bu gerçekleştiremiyorsa bile bunu gerçekleştirmek için iş birliğine açık bir vizyona sahip olmaları gerekmektedir.

Yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi, zanaatkâr eğer çalıştığı sektör buna imkân tanıyorsa yeni malzemeler kullanarak yeni ürünler ortaya çıkarabilmektedir. Hatta zanaatkâr üretim ve prototipleme sürecinin gelişmesi için de Ian Hankey örneğinde olduğu gibi destek verebilmektedir. Bunları gerçekleştirmek için yenilikleri takip eden ve bu yeniliklere adapte olabilen bir zanaatkâra ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun için de geleceğin zanaatkârları sadece ustasından aldığı bilgiyle yetinmemekte, daha geniş bir biçimde yaratıcılığını destekleyecek çev-

relerde bulunmaktadır. Serbest çalışan zanaatkârların, zanaat ile ilgili bilgi ve becerilere ek olarak dijital teknoloji, pazarlama ve girişimciliği kapsayan becerilere sahip olmaları onları daha rekabetçi yapacaktır (Woolley vd., 2015, s. 85).

Yeni zanaatkârlık bu iş birliklerine fırsat sağlayan çevreler ve yapılan çalışmaların dokümantasyonu yoluyla gelecekte de yeni iş birliklerine yol açacaktır.

KAYNAKÇA

Adamson, G. (2010). *The Craft Reader*. Oxford: Berg Publishers.

Asheim, B. ve Isaksen, A. (2002). Regional Innovation Systems: The Integration of Local “Sticky” and Global “Ubiquitous” Knowledge. *Journal of Technology Transfer*, 27(1), 77–86.

Bertacchini, E.E. ve Borrione, P., (2013). The Geography of the Italian Creative Economy: The Special Role of the Design and Craft-based Industries. *Regional Studies*, 47(2), 135–147.

Binns, D. (2011). *Aesthetic of Waste’ Research Project*. 10 Nisan 2018 tarihinde <http://www.davidbinnsceramics.co.uk/section770060.html> adresinden erişildi.

Blundel, R.K. ve Smith, D.J. (2013). Reinventing Artisanal Knowledge and Practice: a Critical Review of Innovation in a Craft-based Industry. *Prometheus*, 31(1), 55–73.

Braverman, H. (1998). *Labor and Monopoly Capital : The Degradation of Work in the Twentieth Century*. New York: Monthly Review Press.

Bunnell, K. (2004). *Craft and Digital Technology. World Crafts Council 40th Anniversary Conference (açılış konuşması)*. 15 Ocak 2018 tarihinde <http://repository.falmouth.ac.uk/537/> adresinden erişildi.

Carbonara, N. ve Scozzi, B. (2006). Cognitive Maps to Analyze New Product Development Processes: A Case study. *Technovation*, 26(11), 1233–1243.

Chartrand, H.H. ve Hillman-Chartrand, H. (1988). The Crafts in the Post-Modern Economy. *Source Journal of Cultural Economics*, 12(2), 39–66.

DCMS (UK Government, Department of Culture, Media and Sport). (1998). *Creative Industries: Mapping Document*. HMSO: London

Felcey, H., Ravetz, A. ve Kettle, A. (2013). *Collaboration Through Craft*. London : Bloomsbury Academic.

Haldin-Herrgard, T. (2000). Difficulties in Diffusion of Tacit Knowledge in Organizations. *Journal of Intellectual Capital*, 1(4), 357–365.

Hankey, I. (2013). Transferring Skill over 2,000 Years: A Study of Two Disciplines. *Making Futures*, 3, 55-66.

Healy, K. (2002). What’s New for Culture in the New Economy? *The Journal of Arts Management, Law, and Society*, 32(2).

Johnson, R.R. (2010). Craft Knowledge: Of Disciplinarity in Writing Studies. *College Composition and Communication*, 61(4), 673–690.

Kalman, T.C. (2009). *Nostalgia Remix: Fusing Traditional Crafts and Contemporary Interior Product Design*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). The University of North Carolina.

- LaMore, R., Root-Bernstein, R., Root-Bernstein, M., Schweitzer, J.H., Lawton, J.L., Roraback, E., ... Fernandez, L. (2013). Arts and Crafts: Critical to Economic Development. *Economic Development Quarterly*, 27(3), 221–229.
- Luckman, S. (2015). *Craft and the Creative Economy*. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.
- McAuley, A. ve Fillis, I. (2005). The Orkney Based Craft Entrepreneur: Remote Yet Global? *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 12(4), 498–509.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2. baskı). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Niedderer, K. ve Townsend, K. (2014). Designing Craft Research: Joining Emotion and Knowledge. *The Design Journal*, 17(4), 624–647.
- Nonaka, I. ve Takeuchi, H. (1995). Creating Knowledge in Practice. *The Knowledge-Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation* içinde (95-124). Oxford University Press.
- Peer, K. (2011). *Making & Thinking: Between the Boundaries of Craft & Design*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). York University Toronto, Ontario
- Polanyi, M. (1967). *The Tacit Dimension*. Garden City, NY: Doubleday.
- Ray, T., (2009). Rethinking Polanyi's Concept of Tacit Knowledge: From Personal Knowing to Imagined Institutions. *Minerva*, 47(1), 75-92.
- Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. Aldershot, UK: Ashgate Arena.
- Schumacher, E. (1973). *Small is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered*. London: Blond & Briggs.
- Sennett, R. (2009). *Zanaatkâr*. (M. Pekdemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Temeltaş, H. (2017). Collaboration and Exchange Between “Craftsman” and “Designer”: Symbiosis Towards Product Innovation. *The Design Journal*, 20(sup1), 3713-3723.
- Tung, F.W. (2012). Weaving with Rush: Exploring Craft-Design Collaborations in Revitalizing a Local Craft. *International Journal of Design*, 6(3), 71–84.
- Wehn, U. ve Montalvo, C. (2016). Knowledge Transfer Dynamics and Innovation: Behaviour, Interactions and Aggregated Outcomes. *Journal of Cleaner Production*, 1–13.
- Woolley, M., Sabiescu, A., Waelde, C., Cummings, C., Wippo, M., Van Dijk, D. ve Society, W. (2015). *D5.1 The Use of Craft Skills in New Contexts*. 15 Ocak 2018 tarihinde http://resources.riches-project.eu/wp-content/uploads/2015/08/RICHES-D5.1-The-Use-of-Craft-Skills-in-New-Contexts_public.pdf adresinden erişildi.
- Yair, K., Press, M. ve Tomes, A. (2001). Crafting Competitive Advantage: Crafts Knowledge as a Strategic Resource. *Design Studies*, 22(4), 377–394.
- Yair, K. ve Schwarz, M. (2011). Making Value: Craft in Changing Times. *Cultural Trends*, 20(3-4), 309-316.